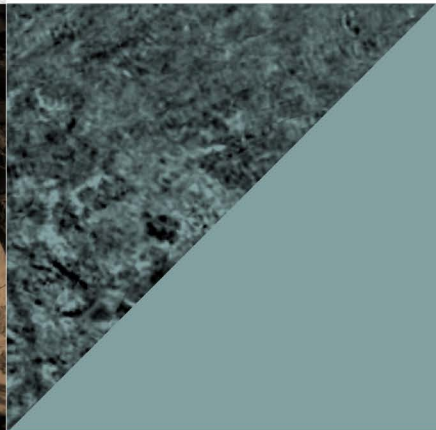

ARKÆOLOGISK FORUM

46 · 2022

INDHOLD · 46 · 2022

At skille fårene fra bukkene ZooMS som værktøj til artsbestemmelse af kæber og tænder fra får og geder * Jonas Holm Jæger	4
Status på nordiske klinkbådstraditioner – over 1000 år gammel og stadig levende! Søren Nielsen & Triona Sørensen	14
Hvordan går det så med det der teori? Indtryk og refleksioner efter Nordic TAG 2022 Anna Severine Beck	28
Det nære og det storslåede To aktuelle vikingeutstillinger fortæller helt forskellige historier Nikolaj Mangurten Rubin	36
Presenting the PastCoast-project – A novel interdisciplinary approach to the study of resilience in prehistoric marine coastal environments Arne Anderson Stamnes	50

*) Peer reviewed

Det nære og det storslåede

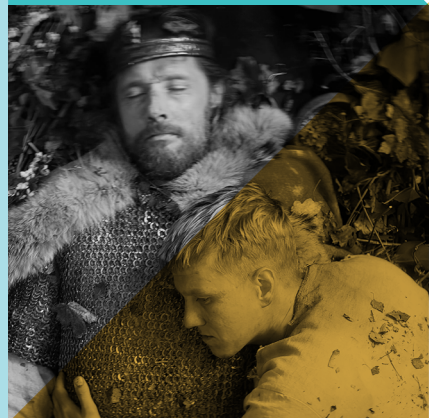
To aktuelle vikingedstillinger fortæller helt forskellige historier

Nikolaj Mangurten Rubin

Abstract

The near and the magnificent.
Two current Viking exhibitions tell widely different stories

This article compares two current Viking exhibitions in Danish museums; a very small one at a local museum just outside of Copenhagen, and a large-scale exhibition in the National Museum's biggest exhibition hall. The two exhibitions are very different but share a conceptual design, which combines traditional display of items with a fiction film.

Indledende kommentar: Efter 26 år som journalist og kommunikatør sagde jeg mit job op sidste sommer og begyndte at læse forhistorisk arkæologi. Jeg var blevet 48 år og tænkte, at hvis jeg skulle nå at forfølge min drøm om at blive arkæolog, så var det nu (journalist var jeg blevet næsten ved et tilfælde, da jeg fik job på Weekendavisen tilbage i 1995 og derfor droppede ud af mit oprindelige universitetsstudie). Som ny og meget grøn i arkæologien har det blandt andet været dejligt at opdage, at vores fag er så levende og fuld af vidt forskellige og spændende, samfundsrelevante diskussioner. Som eksamensopgave efter første semester skrev jeg om formidling af vikingerne på to meget forskellige udstillinger, nemlig Kroppedal Museums *Hver dag er en kamp* og Nationalmuseets *Togtet*. Jeg vil her dele noget af den komparative analyse, fordi jeg synes, det var interessant at se hvor forskelligt, man kan bruge det arkæologiske materiale formidlingsmæssigt. Jeg håber, at mine observationer kan igangsætte nogle tanker eller måske endda meninger hos Arkæologisk Forums læsere.

Vikingen som fascinationsobjekt

Siden Worsaae i midten af 1800-tallet begyndte at bruge begrebet vikinger og indførte *vikingetiden* som en egentlig periodebetegnelse med værket *De Danskes Kultur i Vikingetiden* i 1873, er begrebet blevet mere populært og udbredt, end han nok kunne forestille sig. Efter Kieler-freden og afståelsen af Norge i 1814 og krigsnederlaget i 1864 og tabet af Lauenborg, Slesvig og Holsten – og dermed den endegyldige cementering af Danmarks status som en lille nation – opstod en national vækkelse som reaktion. En vækkelse som udbredelsen af Worsaaes arbejde måske også skal ses som en del af. Det "danske" blev dyrket, og en interesse for historien og en mulig fortidig storhed vandt bred genklang i folkedybet. Så forskellige folkekære forfattere og digtere som Grundtvig, Johs. V. Jensen og Thøger Larsen beskæftigede sig fx alle tre med vores oldtid og med stor folkelig succes. Siden er udviklingen med fascinationen af det oldnordiske, den nordiske mytologi og vikingerne bare gået slag i slag: I 1979 kunne første bind af Peter Madsen, Henning Kure og Hans Rancke-Madsens tegneserie *Valhalla* blive en bestseller med et hurtigt udsolgt førsteoplæg på hele 100.000 eksemplarer foruden en samtidig udgivelse i svenske, norske og islandske oversættelser.

Vikingerne og de konnotationer som vikingebegrebet gennem årene er blevet tillagt – styrke, modstandskraft, virkelyst, mod, robusthed, stolthed, initiativ, innovation, håndværksmæssige færdigheder osv. – er i løbet af det sidste århundrede blevet så stærk en kulturel trope, at den er blevet (mis) brugt til at sælge alt fra fodtøj og maritimt redningsmateriel over nazistisk propaganda og vindmøller til fastfood og flyttemandsvirksomhed med. Hvis man er fitness-typen, kan man i dag få kosttilskudsprodukter fra mærket Viking Power med navne som Sleipner Intra Battle Formula, Fenrir Rapid

Muscle Growth, Odin Test-o-War Testosterone Booster og Yggdrasil Multivitamin. Vikingebegrebet og navnlig vikingen som symbolsk figur er så udbredt et fænomen, at det i dag er blevet international *common knowledge*; "viking" er et kulturhistorisk referencepunkt, et værdiladet ikon, et meme.

Sideløbende med cementeringen af det klichéfyldte og delvist arkæologisk fejlbehæftede billede af vikinger og vikingetiden er et anderledes fagligt lødigt, historisk og arkæologisk fokus på perioden naturligvis også blevet udviklet og udbredt. Dette forskningsmæssige spor udvikles i takt med, at arkæologien bogstaveligt talt afdækker mængder af ny viden og fx nye naturvidenskabelige analysemetoder udvikles og forfines. Formidlingen af vikingetiden i faglig og uddannelsesmæssig sammenhæng lægger i dag både vægt på de sociale og politiske forandringer i perioden hen imod en centralisering af magten, overgangen fra hedenskab til kristendom og det kulturskifte, der sker dér, samt den teknologiske udvikling, hvor især vikingeskibene og med dem forbindelserne og kontakterne til fjernere lande og kulturer er en central fortælling.

Vikingetiden tolkes og formidles til hver en tid ud fra de temaer, som er oppe i samtiden, og vikingetiden set i et mere internationalt storpolitisk perspektiv er således tidstypisk netop nu, hvor globaliseringen har gjort verden mindre og sat spot på de transnationale relationer samt staters udvikling og afvikling i takt med at nye økonomiske og politiske forbindelse opstår og vokser sig stærke eller dør. Disse større politiske perspektiver belyses og diskuteres blandt andet i de populære bestsellerfagbøger *Sølv, blod og kongemagt* (2018) af historiker Anders Lundt Hansen og *Viking* (2019) af arkæolog Jeanette Varberg. Forskellige vinkler på vikingetiden og dens mennesker kan for tiden opleves i Københavnsområdet på to meget forskellige udstillinger på Kroppedal Museum og Nationalmuseet.

Museernes forskellige udgangspunkter

Alle statslige og statsanerkendte museer i Danmark arbejder under museumsloven (2014), som dikterer opgaverne af formidlingsmæssig, bevaringsmæssig, indsamlingsmæssig, registreringsmæssig og forskningsmæssig karakter. Bl.a. hedder det for Nationalmuseet:

"(...) § 5. Nationalmuseet er Danmarks kulturhistoriske hovedmuseum, jf. § 12. Museet har til opgave at belyse Danmarks kultur og verdens kulturer og deres indbyrdes afhængighed."

Om de øvrige kulturhistoriske museers udstillingsvirksomhed står der kun:

"(...) § 4. De kulturhistoriske museer belyser forandring, variation og kontinuitet i menneskers livsvilkår fra de ældste tider til nu."

Der er dermed ganske vide rammer i forhold til både, hvad museerne kan formidle og hvordan, de gør det. Museerne vælger oftest helt oplagt at have et lokalt udgangspunkt. På den måde bliver både lokalhistorie, personhistorie, industrihistorie og den helt basale kulturhistorie fra oldtiden og frem til i dag fortalt på landets mange museer fra mange forskellige vinkler.

Idéen om en vikingeutstilling på Kroppedal Museum er ganske oplagt på grund af et antal fund af både beboelse og grave fra jernalderen i museets nære lokalområde. Kroppedal Museum ligger i landlige omgivelser i en tidligere bondegård midt i Vestskoven uden for København. Udstillingen *Hver dag er en kamp* er museets bud på en vikingeutstilling med lokal forankring og bred relevans.

Med sin størrelse og særstatus er Nationalmuseet det sted, hvor publikum forventer at se store og spektakulære udstillinger, ligesom den aktuelle vikingeutstilling *Togtet*. Men hvordan griber man vikingefænomenet an, hvis man er et lille museum som Kroppedal med langt mere begrænsede midler og tilsvarende færre ressourcer til markedsføring, et meget mere begrænset fundmateriale at tage af og meget mindre rum at vise dem frem i?

Hver dag er en kamp

Udstillingstitlen – udsagnet "hver dag er en kamp" – er opslået på et stort banner på museets gavl. Dermed slår museet fast, allerede inden publikum går ind i udstillingen, at her fortælles – i dramatisk nutid ligefrem – historien om en tid, som på mange måder står i kontrast til vores nutidige hverdag, hvor materielle livsfornødenheder ikke er noget, der generelt er mangel på, og hvor sundhedstilstanden generelt er så høj, at de færreste kæmper hver dag for at overleve.

Og allerede her skiller udstillingen sig lidt ud, fordi der må være tale om et bevidst fravalg af velkendte "vikinge-ord" i modsætning til Nationalmuseets udstillingstitel, *Togtet*, eller som den fulde titel på Jeanette Varbergs føromtalt bestseller, *Viking – Ran, ild og sværd*.

Hver dag er en kamp som udstillingstitel har den svaghed, at det slet ikke siger noget om, at det er en vikingeutstilling, der er tale om. Men så snart man finder ud af, at det er en vikingeutstilling, så er titlen både mere fortællende og original, end fx de to ovenfor nævnte meget mere typiske eller oplagte titler.

Udstillingens opbygning

Udstillingen på Kroppedal Museum er inddelt i en række rum med en tydelig

rute igennem: Man kan kun gå ind ét sted og derfor ikke gå forkert, fordi man naturligt guides gennem rummene, som alle er gennemgangsrum. Dermed kan udstillingen let fortælle sin historie som et narrativt forløb med en begyndelse, en midte og en slutning. Og det gør den med en film, som vises i afsnit gennem udstillingsrummene.

I rummene vises således dels film, dels lokalt fundne genstande fra vikingetiden, samtidig med at minimalistiske tekstskilte og informerende motiver (fx landkort) pryder de til filmene tilpasset farvede vægge. Som altid, når der er fundmateriale, som ikke særlig godt tåler dagslys, er rummene gennemgående mørke, men spotlyset i monterne og på illustrationerne og de farvede vægge gør sammen med filmprojektioner – bl.a. på trævægge og udspændt dyreskind – at stemningen ikke bliver dystert på grund af mørket.

Udstillingens bærende film er en animeret (tegnet) kortfilm på 17 minutter, som er delt op på den måde, at elementer fra hvert afsnit af filmen – som publikum ser undervejs på turen gennem udstillingen – efterfølgende kan opleves som genstande i monter og med uddybende tekster på plancher. Ting fra filmens fiktion bliver dermed til håndgribelig, konkret virkelighed. Sammenhængen mellem filmen, teksterne og de udstillede genstande fremstår ved hjælp af udstillingens scenografi/design så intuitivt, at publikum har let ved at opleve sammenhængen. De forskellige medier supplerer derved frugtbart hinanden.

Udstillingens særlige greb i forbindelse brug af film er dette: Der er ikke tale om en dokumentarfilm om historie og arkæologi, og der heller ikke tilstræbt en troværdighedsskabende "autenticitet" via genskabelse af "realistiske" optrin med skuespillere i vikingetøj. Der er i stedet tale om en klokkeklar *fiktionsfilm* – en animationsfilm – med en manende lydside og farverige, bølgende, tegnede og animerede billeder, samt en *voice over*, der fortæller historien om en fiktiv vikingefamilie fra egnen.

Filmens vikingefamilie med mor, far og to børn er dog ikke ren fiktion. Den er sammensat af gravfund fra Snubbekorsgård, en vikingegravplads tæt på Vridsløsemagle, hvor museets arkæologer i 2006-2011 foretog flere udgravninger, som resulterede i undersøgelse af hele 48 jordfæstegrave og 72 brandgrave fra den tidlige vikingetid – hvilket gør den til den største civile, udgravede gravplads fra vikingetiden på Sjælland (Sparrevohn 2007; 2009; 2013). På brystet af en af de gravlagte fandt man her en i Danmark yderst sjælden dyrehovedformet fibel (i form som et bjørnehoved), der ellers er mest kendt fra Gotland, ligesom man i to mandsgrave fandt vandret filede/udsmykkede fortænder, hvilket også fortrinsvist kendes fra krigergrave på Gotland. Med disse lokale fund som udgangspunkt har Kroppedal Museum

Fig. 1. Den store vikingfar og hans børn får sig er sneboldkamp i udstillingsfilmen År 805 på Kroppedal Museum. *Frame grab* fra udstillingsfilmen År 805 taget fra Kroppedal Museums Youtubekanal, instr.: Tor Fruergaard, animator/CG-artist: Sune Elskær.

fået lavet udstillingsfilmen af animationsinstruktør og animator Tor Fruergaard og illustrator og art director Sune Elskjær, sidstnævnte med erfaring fra illustrationer til museumsformidling for bl.a. Nationalmuseet. Man har tillige brugt en erfaren manuskriptforfatter, nemlig den Reumert-nominerede dramatiker Thomas Howalt, som blandt andet tidligere har skrevet en række vikingespil og historiske egnsspil.

Filmens teknik og tegnestil med animerede farveblyantlignende 2D-tegninger levner ikke plads til vilde fantasier over det, der ikke er arkæologisk belæg for. Nogle genstande i filmen er fremhævet med ekstra farve og skarphed – og betydning i handlingen – og netop de genstande, kan man se på udstillingen, blandt andet et skinnende bjørnehovedformet spænde, som er den førnævnte sjældne dyrehovedformede fibel, der blev fundet i en kvindegrov ved Snubbekorsgård.

I filmen lærer vi Erik at kende; en stor vikingekriger fra Gotland, som bliver købmand og på en af sine rejser slår sig ned i Danmark, da han møder enken Astrid, som er alene med børnene Sif og Halfdan. Sammen skaber de en ny familie, men som udstillingens titel så tydeligt slår fast, var det ikke et nemt og sikkert liv, man levede dengang for 1200 år siden. Skæbnen var hård for mange – også denne familie. I løbet af de tre filmafsnit får vi i enkle scener fortalt om både rejser, fødsel og død, tro og ritualer, hverdagsliv, kamp, hus-

byggeri og den sociale orden i datiden. Den rammer en balance, hvor både børn og voksne kan forstå det hele gennem den enkle handling, som først og fremmest har til formål at vise vikingerne som mennesker, vi kan relatere til i dag. Altså mennesker, som gennemgår de fuldstændig samme følelser af håb, savn, længsel, forelskelse, forventning, sorg og glæde, som vi selv kender i dag.

Når filmens tredje og sidste afsnit er slut, og publikum er gået gennem det sidste rum med genstande, kommer det afsluttende udstillingsrum med skeletterne i glasmontrer. På tekstskiltene står der "deres" navne fra filmen. Publikum oplever her en genkendelse ved de filede tænder fra "Eriks" brutale fortid. Ser "Halfdans" ødelagte fod. Associationen til figurerne i filmen vækker knoglerne til live (på grund af filmenes vægt på at vise vikingernes hverdagsliv og universelle følelser, i stedet for de kendte vikingebudrifter), publikum kan sætte sig i vikingernes sted, hvilket igen udløser refleksioner over menneskelivets vilkår før og nu.

Dermed lever Kroppedal Museum med sin narrative udstillingsmetode i bogstavelig grad klart op til museumslovens ord om at belyse *forandring, variation og kontinuitet i menneskers livsvilkår fra de ældste tider til nu*.

Brug af genstande, community-arkæologi og inddragelse

Kroppedals-udstillingens forholdsvist begrænsede fundmateriale er vendt til en styrke: Publikum præsenteres for få, men relevante genstande, som fortæller om både håndværk, rejser, hverdagsliv, tro og kulturelle skikke. Der er primært husgeråd udstillet; keramik, væbevægte, knive, hvæssesten, tenvægte, foruden beslag og nagler samt udvalgte stykker gravgods i form af perler, kamme og fiber. Netop fraværet af decideret "vikinge-bling", altså de overdådige skatte og smykker, kuriøse figurer i ædelmetal, dekorerede sværd o. lign., understøtter udstillingens fokus, historien om de mere almindelige mennesker i vikingetiden og ikke de rige stormænd, konger og eventyrlystne krigere, hvis fortælling er den, der traditionelt sættes på piedestaler i vikingeformidlingen både i bogstaveligt og overført betydning.

Udstillingsfilmen fortæller indledningsvist at den er en "dramatiseret fortælling baseret på fund fra vikingetid i landskabet omkring Kroppedal Museum". Og kun få hundrede meter fra museet, inde mellem skovens træer, kan publikum finde det med hvide stolper i jorden markerede vikingehus, der optræder i filmen. Historien kan dermed sanses på tætteste fysiske hold.

Kroppedal Museums vikingeutstilling er en del af et større formidlingsprojekt på Vestegnen, hvor borgerinddragelse og lokal forankring udnyttes på produktiv og pædagogisk vis: Frivillige lokale er løbende med til at bygge,

vedligeholde og udvikle den nærliggende eksperimentalarkæologiske *hands-on* seværdighed *Vikingelandsbyen i Albertslund*, og igennem en årrække har tusindvis af elever fra de lokale skoler været med at bygge en 700 meter lang rekonstruktion af en vikingebro- og vej, Ravning Engebroen, fra Vejle Ådal på Harald Blåtands tid. Broen ligger i Albertslund i et lavtliggende område i landskabet mellem Vikingelandsbyen, Kroppedal Museum og markeringer af fund i området. Dermed hænger flere jernalder- og vikingeformidlingsprojekter sammen og kan tilgås som en samlet oplevelse for publikum med både eksperimentalarkæologi (landsbyen med dens langhus, stald og grubehuse), arkæologiske markeringer i landskabet (fortidsminder) og museal formidling (museet).

Anskuer man området som en samlet formidlingsløsning er der altså tale om en totaloplevelse, hvor publikum kan få aktiveret både sanser, krop og intellekt. Og fordi formidlingen dermed er publikumsinddragende i også mere fysisk forstand, taler den til publikum i alle aldre og både med og uden faglige forudsætninger: Publikum kan simpelthen både læse, se, lege, dufte og vandre gennem den arkæologiske formidling af vikingetiden og få oplevelser og læring med derfra.

Togtet – Nationalmuseets vikingeutstilling

I juni 2021 åbnede Nationalmuseet dørene til den største vikingesærudstilling i museets historie, *Togtet*. Med hele 3500 udstillede genstande, interaktive landkort, store farvestrålende illustrationer og fotostater, livagtige voksfigurer ikklædt rekonstrueret vikingetøj, dioramaer, 15 små skærme med minidokumentarfilm, verdens længste vikingeskib (Roskilde 6) og en nyproduceret spillefilm har udstillingen overvældende meget materiale at byde på. Men hvilken grundfortælling vil museet formidle i udstillingen?

Om *Togtet* skriver museet på sin hjemmeside:

"Udstillingen består af to dele. Først oplever man vikingernes verden og ser nogle af vikingetidens mest spektakulære skatte. Derefter tager man med vikingerne på togt i en filmisk fortælling, hvor gæsten får fornemmelsen af, at de er med på rejsen."

Ligesom på Kroppedal Museum har vi altså at gøre med et konceptuelt udstillingsdesign, som kombinerer genstandsfremvisning med fiktionsfilm. På hjemmesiden kaldes udstillingsfilmen også "en filmisk totaloplevelse, hvor du får følelsen af at være med på et togt". Så ligesom på Kroppedal Museum skal filmen på Nationalmuseet altså levendegøre historien, her ved at skabe et emotionelt identifikationsrum, hvor publikum får "følelsen af at være med".

Udstillingsoplevelsen på Nationalmuseet

Man træder ind i *Togtet* i den ene ende af Egmonthallen – Nationalmuseets største udstillingshal – og mødes af et stort landkort og en interaktiv film om vikingernes rejser og mulige rejseruter. Her begynder fortællingen, dette er det vigtigste, signalerer opstillingen. Den internationale vinkel i fortællingen er dermed tydelig: Vikingerne var først og fremmest *explorers*, og det understreges af at der i udstillingens begyndelse også udstilles rækker af smukke, velbevarede guldmønter og sjældne, værdifulde kunstgenstande langvejs fra. Den allermest velkendte historie om vikingerne – at de frygtløst og eventyrlystent sejlede ud og plyndrede ved fjerne kyster – er dermed det første, man mødes af i *Togtet*, som med sin titel heller ikke lader nogen skygge af tvivl tilbage om, hvad vikingernes vigtigste kendetegn og virke var. Fokuseret formidling uden dikkedarer.

Det store udstillingsrum deles på langs af de restaurerede rester af et enormt vikingskib, nemlig Roskilde 6, der med sine 37,4 meter i længden er verdens længste (eller "største" som Nationalmuseet skriver på sin hjemmeside) og strækker sig næsten helt fra endevæg til endevæg i rummet. Udstillingshallen henligger i mørke af hensyn til de lysfølsomme oldsager, der er udstillet på opsatser og glashylder i en mindre skov af montrer med præcisionsspotlamper i. Mørke i udstillingsrum forstærker publikums følelse af andægtighed og højtidelighed i forhold til de udstillede genstande og den historie, der fortælles, for i mørket sænker mennesker automatisk stemmen og skærper andre sanser end synssansen. Derfor er det også desto mere slående, at udstillingsrummet domineres sonisk af en markant dyster, nærmest uhyggelig, lydside fra udstillingsfilmen, som løbende vises på den anden side af vikingskibet i en række åbne "rum" af stramt udspændte sejl-lignende lærreder.

Med et lydspor af desperate skrig, aggressive kampbrøl, tordendunder og skæbnsvangert dissonerende og klagende, kamphornjaldende klangflader i ørerne må publikum altså opleve *Togtets* genstandsudstilling og ledsagetekster, inden de når frem til mødet med selve den "filmiske totaloplevelse". Filmen og de udstillede genstande indgår dermed i et tæt samspil i publikumsoplevelsen ligesom i Kroppedal Museums vikingeutstilling. Men hvor der opleves et supplerende samspil i udstillingsdesignet i *Hver dag er en kamp*, så er mødet imellem de forskellige udtryksformer og udstillingselementer anderledes udfordrende i *Togtet*.

Lydes evne til at plante stemninger og vække følelser i mennesker er stærk, og derfor er valget af en dyster, kontrapunktisk rumlen på en udstilling, der sælges som bred og også for børn, et vovet og radikalt æstetisk valg. Kontrasten mellem de faretruende klange og de smukke og udstillingsteknisk

hyperæstetiserede kunstgenstande har med sit åbenlyse modsætningsforhold en iboende spænding og er måske *Togtets* mest originale træk. Hvis dette skurrende møde mellem det behagelige og det ubehagelige imidlertid ikke er intentionelt, er det en alvorlig svaghed i *Togtets* udstillingsdesign, da det er noget, som publikum ikke kan undgå at være under påvirkning af, bevidst eller ubevidst.

Filmen i *Togtet* bidrager ikke fagligt til udstillingen. Den fortæller i en række sekvenser om en viking – sagnkrigeren Bjørn Jernside – og et dramatisk togt til Middelhavet med fatale hændelser på hjemvejen. Billederne er stemningsfulde, drømmeagtige og skiftevist håndholdt-rystede og slowmotion-glidende. Filmens instruktør og producer har utvivlsomt haft et tungt budget og de dygtigste fagkonsulenter tilknyttet for at sikre arkæologisk autenticitet i *production design* og kostumer, men alligevel præsenteres publikum for den gammelkendte ikonografiske kliché om de store, blonde vikingekrigere. Den reklamefilmagtige æstetik – med lækre varme og dæmpede pastelfarveskalaer, ild og tåge/damp i slowmotion, kranier i close-up, droneoptagelser af vikingeskibene på havet og frøperspektivbilleder af de langtskuende hovedkarakterer – bringer tankerne i retning af hipstervikingerne i den kulørte, amerikanske action-tv-serie *Vikings*.

Togtets udstillingsbærende film er flot og storladet, men den levner ikke meget plads til identifikation hos publikum. Men ser på de flotte og dramatiske optrin, men man er ikke med på rejsen som andet end tilskuer. Filmen er eventyrlig underholdning, som ikke lægger nyt til de af publikum så velkendte klichéer og troper om vikinger.

Togtets genstandsudstilling og formidlene tekster lægger vægt på de store linjer og på værdifulde, smukke og sjældne ting: Pragtsværd, smykker, ædelmetal, hjembragte skatte fra fjerne steder og imponerende kunsthåndværk. Genstandene er altså ikke slidt husgeråd fra dagligdagen, men smukke symboler på den storslåede fortælling om vores forfædre i yngre germansk jernalder og omegn. Det "almindelige menneske", den jævne bonde og hans/hendes liv, er lavt prioriteret i *Togtet*, som i stedet fokuserer på tidens innovation, politiske tendenser, magtens orden og ikke mindst vikingernes kontakt med andre kulturer i andre lande. Dermed lever også Nationalmuseet i bogstavelig forstand op til lovens ord om, at det skal *belyse Danmarks kultur og verdens kulturer og deres indbyrdes afhængighed*.

Vidt forskellige kvaliteter

På Kroppedals Museums *Hver dag er en kamp* går publikum gennem udstillingen og møder stoffet præcis således: film/udstilling/film/udstilling/film/udstilling/SLUT. Ruten på Nationalmuseets *Togtet* er: udstilling/film/SLUT.

Fig. 2. Martin de Thurahs film til Nationalmuseets udstilling er flot og stemningsfuld. Pressefoto fra udstillingsfilmen på Nationalmuseet: Martin de Thurah og Kasper Tuxen.

Togtet er desuden en omtrent 10 gange større udstilling end *Hver dag er en kamp*, og hovedvinklen i de to udstillingers grundfortællinger er som beskrevet vidt forskellige: den almindelige person i vikingetiden vs. de større linjer i vikingetiden. Derfor er det svært – hvis ikke umuligt – at sammenligne de to udstillinger direkte. Formidlingsaspekterne i forhold til indholdet kan dog sammenstilles, da konceptet med kombinationen af genstandsudstilling og fiktionsfilm går igen.

Genstandsudvalget på *Togtet* er overvældende og fyldt med ægte, berømte vikinge-*highlights*, mens udstillingsfilmen på godt og ondt ligner en mainstream Hollywood-produktion. Samspillet imellem genstande og film er dog ikke så oplagt og vigtigt for udstillingen, som på *Hver dag er en kamp*. Mindre børn (og dermed familiepublikummet) vil have problemer med *Togtet* på grund af udstillingsdesignet og fordi der formidles på et langt højere intellektuelt niveau, end på *Hver dag er en kamp*. Publikum med en belæst tilgang til emnet – dvs. med mere viden end gennemsnittet – vil næppe hente ny viden på *Hver dag er en kamp*, men på *Togtet* vil rigtig mange museumsgæster formentlig kunne få ny viden om vikingetiden i et større politisk og internationalt perspektiv.

Hvor publikum på *Togtet* møder emnet i lidt mere udstrakt arm, så kan den gennemgående mere emotionelle og sansemanipulerende fortælleform i *Hver dag er en kamp* bedre formidle stoffet med en følelsesmæssig relevans og gennemslagskraft – og den passer godt ind i det større, mere fysisk-taktilt orienterede, udendørs formidlingsprojekt om oldtiden på Vestegnen.

Begge vikingeutstillinger har svagheder og styrker. Og i sidste ende handler museumsformidling om at definere og nå sit publikum til den givne fortælling. Kroppedal Museums *Hver dag er en kamp* viser, at fortællingen om vikingerne kan handle om menneskers helt nære relationer og følelser og livsvilkår – og virke relevant og vedkommende. Nationalmuseets *Togtet* viser, at fortællingen om vikingerne kan handle om politiske strømninger, statsdannelse og internationale magtforhold – og virke relevant og vedkommende. Så selvom det hurtigt kan konstateres, at Kroppedal Museum umiddelbart får mere ud af de midler, de har brugt på udstillingen, så er den ene udstilling ikke mere "rigtig" end den anden: De to fortællinger taler bare til forskellige sider og kvaliteter hos publikum – skåret ind til benet: På Kroppedal Museum mere til hjertet og på Nationalmuseet mere til hjernen.

Brugen af udstillede genstande på de to udstillinger er også vidt forskellige, idet Kroppedals formidling satser på genkendelighed og identifikation, mens Nationalmuseet går efter at fascinere og imponere. På den måde er det næsten for oplagt, men ikke desto mindre åbenlyst, at det lille lokalmuseum med begrænsede ressourcer har tænkt mere kreativt og fået presset temmelig meget mere historie ud af de udstillede genstande, end Nationalmuseet gør på sin mere traditionelle udstilling, hvor en overflod af udsøgte genstande er tæt på at stå i vejen for hinanden, så det måske bliver for meget af det gode.

Jeg vil mene, at ingen af de to udstillingers formidlingsmåder for alvor kan stå alene. For at fremme en historisk bevidsthed og vække publikums nysgerrighed og interesse, må der nødvendigvis spilles på de udstillede genstandes iboende æstetiske kvaliteter og kontekstuelle fascinationskraft. Men skønhed, betydningsfyldthed eller følelsesmæssig inddragelse kan ikke i sig selv gøre en udstilling relevant med mindre de forskellige elementer elementerne er balanceret rigtigt. Der bliver nødt til at være udfordringer for både tanker og følelser, hvis fortællingen om vores oldtid og dens mennesker skal tiltrække publikum og virke vedkommende. Bedst fungerer de to aktuelle vikingeutstillinger derfor, hvis de supplerer hinanden.

Referencer

Gjerløff, A.K. 2011: Tingenes tavshed – tingenes tale. *KUML* 2011, 47-70.

Hansen, A.L. 2018: *Sølv, blod og kongemagt. Bag om Vikingemyten*. Gyldendal

Jensen, S.E. 2013: Udstillingen som kommunikation. *Arkæologisk Forum* 29, 19-25.

Madsen, P. & H. Rancke-Madsen 1979: *Ulven er løs* (Valhalla 1). Interpresse.

Museumsloven 2014: *Bekendtgørelse af museumsloven*.

<https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2014/358>

Nielsen, P.O. 2007: Det nye "Danmarks oldtid". *Arkæologisk Forum* 16, 7-10.

Olsen, L.H. 2018: Jim Lyngvilds kontroversielle udstilling på Nationalmuseet er rendyrket, lummer vikingeporno. Men det virker. *Politiken* 28/11 2018.

Sparrevohn, L.R. 2007: *Rapport om udgravning af vikingetidsgravpladsen Snubbekorsgård*. Kroppedal Museum, afdeling for arkæologi. Tilgængelig på <https://kroppedal.dk/wp-content/uploads/2012/09/tak1304byg17.pdf>

Sparrevohn, L.R. 2009: TAK 1304 Snubbekorsgård, Vridsløsemagle by matr. nr. 3a, Sengeløse sogn, Smørum herred, Københavns amt. Stednr. 020211, sb.104. (KUAS j. nr. 2003-2122-1154). Beretning for udgravning af vikingetidsgravpladsen Snubbekorsgård, nordlige del. 2008. Tilgængelig på: <http://www.kulturarv.dk/publicffdata/documentation/file/doc/73165/public>

Sparrevohn, L.R. 2013: Gravgoods, ritualer og svenske forbindelser. I: H. Lyngstrøm & L.G. Thomsen (red.) *Vikingetid i Danmark*, Saxo-Instituttet, 47-50.

Varberg, J. 2019: *Viking. Ran, ild og sværd*. Gyldendal

Varberg, J. & P. Pentz (red.) 2021: *Togtet*. Nationalmuseet.

Relevante links:

Stefánsson, Finn: Nikolaj Frederik Severin Grundtvig og den nordiske mytologi. https://mytologi.lex.dk/N.F.S._Grundtvig

Thomas Howalt: www.howalt.dk – hjemmeside for dramatiker Thomas Howalt.

Nationalmuseet www.nationalmuseet.dk

Slots- og Kulturstyrelsens offentlig tilgængelige database over fund og fortidsminder. <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/174770>

"Togtet" på Nationalmuseet, særudstillingens egen webside <https://www.viking.natmus.dk/>

"År 805". Udstillingsfilm for Kroppedal Museum. Instr. Tor Fruergaard, 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=FYzUmCR8F1I>

Vikingebro: www.vikingebro.dk – hjemmeside for det kulturhistoriske formidlings samarbejde mellem Albertslund Kommune, Høje-Taastrup Kommune, Fritluftsrådet, Vikingelandsbyen i Albertslund, Kroppedal Museum, Nordea Fonden og Danmarkshistorien i Vestskoven.

Forfatteroplysninger:

Nikolaj Mangurten Rubin, stud. mag, forhistorisk arkæologi, Københavns Universitet

ARKÆOLOGISK FORUM

Redaktion

Anna Beck (ansvarshavende redaktør)

Jette Rostock

Kamilla Ramsøe Majland

Mette Palm

Ole Thirup Kastholm

Signe Lützu Pedersen

Susanne Klausholm Dolleris

© Forfatterne og Arkæologisk Forum

Artikler, indlæg og billeder må ikke gengives i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen eller forfatterne.

Skriv til Arkæologisk Forum

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag.

Kontakt redaktion@archaeology.dk

Peer review

Artikler, som indeholder forskningsbidrag, bliver som udgangspunkt peer reviewed.

Abonnement

Oplysninger om abonnement eller medlemskab af FaF findes på

www.archaeology.dk

Forsideillustration

Billederne stammer fra dette nummer side 21, 48 og 58.

Udgiver

Arkæologisk Forum udgives af FaF – Foreningen af Fagarkæologer

Grafisk tilrettelægning

Bente Stensen Christensen, girafisk.dk

Tryk

Stibo Complete

Oplag 210 stk.

ISSN 1399-5545

